

Yuso en Suso. Reis naar de oorsprong van een taal

Yuso en Suso. Boven en beneden. De tegenstelling mag dan wel niet zo tot de verbeelding spreken als Yin en Yang, toch betekenen Yuso en Suso meer dan gewoon een ruimtelijke indeling. Het heeft ook iets spiritueels, want het verwijst naar twee kloosters, niet ergens in het verre China maar in het Spaanse noorden. De kloosters zijn mooi, dat ontkennen we niet, maar hun belang ligt elders. Ze worden wel eens de wieg van het Spaans genoemd.

U had natuurlijk al kunnen vermoeden dat we in deze rubriek weer in Spanje zouden terechtkomen. In deze rubriek maken we er geen geheim van een voorliefde te hebben voor ondergewaardeerde schatten en mistige rotswoestijnen waar niets te zien is. De typische mengeling van trots en een historisch minderwaardigheidscomplex ligt ons wel. En dat beseffen we maar al te goed wanneer we in San Millán de la Cogolla proberen te geraken, het luizige dorpje ergens in de buurt van Logroño (raar gevoel van “in de buurt” hebben die Riojanen) dat in de Spaanse middelbareschoolliteratuur wordt vermeld als de wieg van het Spaans. En o ja, ook van het Baskisch, maar dat wordt wel eens vergeten. In Logroño – de hoofdstad van de wijnstreek La Rioja – geraken is ook al niet eenvoudig. Een paar treinen per dag, een aantal bussen naar het nabijgelegen Bilbao, en een luchthaven, gewoon omdat iedere autonome regio toch een luchthaven moet hebben.

Op dus naar de kloosters. Het klooster van Yuso ligt bovenaan een berg, en het klooster van Suso onderaan. Beide zijn Werelderfgoed. Niet dat er veel overblijft van dat van boven. Voor diegenen die met heimwee terugdenken aan vakken zoals Vergelijkende studie van de Romaanse talen, hier wat huiswerk: Yuso komt van het Latijn *deorsum* en Suso van *sursum*. Een minibusje staat klaar om de massa's toeristen naar boven te brengen. Tussen die twee ligt het cafetaria. Op het menu steevast *patatas a la riojana*. Voor de bar parkeerplaats voor bussen. De kloosters zijn immers een verplichte uitstap voor de scholen uit de wijde omtrek. De jongens en meisjes krijgen er uitleg over de *Glosas Emilianenses*, en over Gonzalo de Berceo, die eeuwen nadien in Suso leefde en geldt als de eerste bekende dichter in de Spaanse taal.

De *Glosas Emilianenses* zijn kleine kanttekeningen bij bepaalde passages van de Latijnse codex Aemilianensis 60 en dateren waarschijnlijk van het einde van de tiende eeuw. Ze zijn de eerste geschreven bronnen in een Romance dialect. Daarnaast bevatten ze ook twee glossen in het Baskisch, wat meteen ook het eerste geschreven getuigenis is van de Baskische taal, op enkele epigrafen na. Er is heel veel discussie geweest over de vraag of de glossen nu echt de eerste tekst in het Spaans is. Strikt genomen zijn ze dat niet. Het is duidelijk dat de kopiist de aantekeningen maakte bij regels Latijn die hij moeilijk verstond. Naast de typisch Riojaanse kenmerken bevat de taal van de glossen ook invloeden uit andere dialecten in Spanje, zoals het Navarro, Aragonés, Leonés en Mozárabe. Het klooster was immers een belangrijk ontmoetingsoord. Het gaat dus eerder om een soort Riojaans Proto-Romance. In de ruime zin van het woord zijn de glossen wel de eerste tekst in het Spaans,

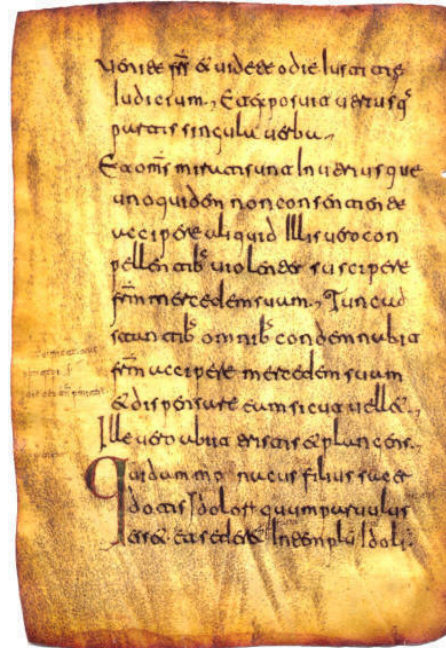
want ze duiden op de aanwezigheid van linguïstische kenmerken die typisch zijn voor het dialect waaruit later het Spaans zou ontstaan.

Gonzalo de Berceo gaat twee eeuwen later een stap verder en in plaats van losse zinnen te vertalen herschrijft hij volledige Latijnse teksten uit de kloosterbibliotheek naar de volkstaal. Toch gaat het om meer dan vertalingen om het volk te onderrichten. Gonzalo de Berceo gebruikte de taal van de juglares en wordt terecht beschouwd als de eerste poëet van de Spaanse taal. In Yuso kan je het kamertje bezoeken waar volgens de overlevering de dichter zijn boeken schreef. En zo zijn de kloosters van Yuso en Suso een drievoudig bedevaartsoord. Hier is de Spaanse taal ontstaan, en de Spaanse dichtkunst geboren. En voeger kwam men van heinde en verre om het graf van San Millán te bezoeken.

En je moet het die oude kluisenaar nageven: niet iedereen gaat in een grot leven ergens in een bos vol beren. Na een tijdje kreeg hij volgelingen en werden er meer grotten uitgehouwen. Rond zijn graf werd op het einde van de vijfde eeuw een Visigotisch klooster gebouwd. Daarna werd er een klooster in mozárabestijl gebouwd. Dat werd in de elfde eeuw in brand gestoken en vervolgens geres-taureerd met Romaanse elementen.

De resten van onze brave man werden rond die tijd naar het nieuwe klooster beneden gebracht. In het begin was het een benedictijnenabdij maar vandaag de dag zijn het augustijnen die er de plak zwaaien en die de abdij onderhouden (en ook het hotel dat zich in de abdij bevindt?).

U hebt het al gemerkt: Yuso en Suso zijn historisch, religieus, taalkundig en literair erg belangrijk, maar bespaar u de reis. Voor hetzelfde geld kan u in de buurt bijvoorbeeld naar de gloednieuwe wijnkelder van Frank Gehry kijken. Een Guggenheim tussen de wijnranken. Voor veel geld kan je er zelfs logeren.

Bram De Saeger